

Prof. Dr. Türkmen Göksel¹

Prof. Dr. Yetkin Çınar²

ALTERNATİF SEÇİM SİSTEM ANALİZLERİ:

Tercihli Oy ve Türkiye Milletvekilliği

POLİTİKA NOTU

2023 Haziran ayında yapılması planlanan genel seçimlere kadar seçim sistemimizde hâlihazırda tartışılan ülke seçim barajı ve daraltılmış bölge sisteminin yanı sıra yeni ve farklı seçim sistemi önerilerinin ortaya atılması beklenebilir. Nitekim güncel gelişmeler bu tartışmaların bu süreçte yoğunlaşacağını göstermektedir.

Biz de bu notta, mevcut sistemin yanı sıra düşünülebilecek ve kamuoyunda tartışılan alternatif seçim sistemlerinden bazılarını analiz ettiğimiz çalışmalarımızın bir devamı olarak; belirli bir sayıda milletvekilinin mevcut yapıdan farklı olarak tüm Türkiye'nin tek bir seçim bölgesi sayılarak seçildiği bir sistem (çalışmada bu sistem "Türkiye Milletvekilliği" olarak adlandırılmıştır) ile literatürde "Tercihli oy" olarak bilinen daha köklü değişiklikleri içeren iki alternatif sistemi, matematiksel hesaplama ve simülasyonlar vasıtasıyla analiz ediyoruz.³ Elde edilen sonuçlar, ayrıca temsilde adalet bağlamında değerlendirilmiştir.

Belirtildiği üzere çalışmada iki sistemin analizi yapılmıştır:

1. Tercihli Oy Sistemi (Birden fazla sıralı tercihe ve/veya son tercihe oy pusulasında yer verme)
2. Türkiye Milletvekilliği olması durumu (İki meclisli bir yapıda iki farklı seçim sistemi)

¹ Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Politika ve Ekonomi Bölümü, e-mail: tgoksel@ankara.edu.tr

² Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İşletme Bölümü / Sayısal Yöntemler Anabilim Dalı, e-mail: ycinar@ankara.edu.tr

³ Bu tartışmalardan hareketle ittifaklı sistemde daraltılmış bölge etkilerini incelediğimiz bir önceki politika notumuza <https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/10358> sayfasından ulaşabilirsiniz.

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

Her iki analizin hesaplamalarında aşağıda verilen oy ve ittifak senaryoları kullanılmıştır.⁴

Tablo 1. Analizlerde Kullanılan Oy ve İttifak Senaryoları*

Oy Dağılımı Senaryosu		İttifak Senaryosu
Parti**	Oy Oranı	
AK Parti	%38	CUMHUR İttifakı: AK Parti + MHP
CHP	%23	
İYİ	%11,5	
HDP	%11	
MHP	%9,5	
DEVA	%2,5	MİLLET İttifakı: CHP + İYİ + SAADET + DEVA + GELECEK
SAADET	%2	
GELECEK	%1,5	
Diğer	%1	Bir ittifaka bağlı olmayan: HDP
Toplam	%100	

(*) Daraltılmış bölge sistemini incelediğimiz bir önceki politika notumuzla aynı oy ve ittifak senaryosudur.⁵

(**) AK Parti: Adalet ve Kalkınma Partisi, CHP: Cumhuriyet Halk Partisi, DEVA: Demokrasi ve Atılım Partisi, GELECEK: Gelecek Partisi, HDP: Halkların Demokratik Partisi, İYİ: İYİ Parti, MHP: Milliyetçi Hareket Partisi, SAADET: Saadet Partisi.

Tablo 1'deki oy senaryosuna göre; Cumhur İttifakı'nın toplam oy oranı %47,5 iken; Millet İttifakı'nın %40,5 ve seçime tek başına girmesi öngörülen HDP'nin ise %11'dir. Dolayısıyla, Tablo 1'deki oy oranları çalışmada 1. tercihleri yansıtmaktadır.

1. Tercihli Oy Sistemi:

Bu sistemde oy verenler, partiler arasındaki tercih sıralarını belirtecek şekilde oy kullanırlar. Daha açık bir anlatımla, hangi partiyi birinci, hangisini ikinci ya da hangisini son sırada tercih edeceklerini uygun bir oy pusulası üzerinde işaretlerler. Bu şekilde kullanılan oylardan sonra oluşan parti ve tercih sırası matrisi üzerinde çeşitli seçim kuralları işletilerek kazanan belirlenir.⁶ Sistemde seçmenlerin birinci tercih sırasında olmak kadar, ikinci sırasında olmak veya sonuncu sırasında olmamak da önemli olacağından partilerin ılımlı / uzlaşmacı politikalar izlemesi beklenir.

Türkiye'de bu sistem daha önce çeşitli vesilelerle önerilmiş ancak yeterince tartışılmamıştır.⁷

⁴ Bu çalışmanın asıl amacı oy oranlarını veya seçim çıktılarını tahmin etmek olmayıp, veri oy oranları ile iki seçim sistemi değişikliğinin olası etkilerini ortaya koymaktır. Seçim sürecine kadar yaşanacak gelişmelerin oy senaryolarını etkileyebilme potansiyeli olmakla birlikte politika notunun amacı gereği sistem değişikliklerinin etkilerini sayısal olarak analiz edebilmek için oy senaryolarına ihtiyaç duyulmaktadır. Buradan hareketle çalışmada kullanılan oy senaryosu TEPAV tarafından farklı kamuoyu araştırma şirketlerinden (yaklaşık son 1 yıllık ortalamalar) derlenen ve tarafımıza sunulan oy oranlarından oluşmaktadır.

⁵ Bu oy oranları ve ittifak senaryolarının nasıl elde edildiğinin detayı için bir önceki politika notuna bakılabilir. <https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/10358>.

⁶ Tercihli sistem ve tercih sırası matrisi üzerinde çeşitli seçim kurallarının işletilmesi detaylarına (örneğin Borda Sayımı, Condorcet, Dowdall vb. kurallar) bu politika notunun amacı gereği değinilmemiştir. Türkçe kaynak olarak "Seçimden Koalisyon-Siyasal Karar Alma" kitabına bakılabilir (Aleskerov, F., Ersel, H., Sabuncu, Y., 2010).

⁷ Sistem önerisi için örneğin bkz.

Kalaycıoğlu, E. ve M. Sertel (1995). Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Yöntemi Tasarımına Doğru, TÜSİAD, İstanbul. ve Terzioğlu, T. ve E. Kalaycıoğlu (2006). "İki tercihli seçim önerisi", Milliyet, 04.01.2006: <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/iki-tercihli-secim-onerisi-141001>, Son Erişim Tarihi: 29 Ekim 2021.

Öncelikle böyle bir sistemin uygulamasına geçilmesinin sonuçlarını analiz etmek üzere kişilerin tercih sırasını veren veriye ihtiyaç vardır. Bunun için bir ankette aynı kişiye “Bu Pazar seçim olsa hangi partiye oy verirsiniz?” klasik sorusunun yanı sıra, “İkinci sırada tercihiniz hangi parti olurdu?” ve “Oy vermeyi hiç düşünmeyeceğiniz (veya en son sırada oy vereceğiniz parti hangisidir?)” şeklinde sorular sorularak tercihli seçim matrisi oluşturulur; hesaplama ve analizler bu matris üzerinden gerçekleştirilir.

Bu doğrultuda çalışmamızda Metropoll Araştırma'nın “Türkiye'nin Nabzı Mayıs 2021” anketindeki veriler kullanılarak hesaplamalar yapılmıştır.

Bu veriler;

- ✓ **İkinci tercihlere ilişkin olarak;** söz konusu araştırmanın s. 16-17'de yer alan;
“*İKİNCİ PARTİ TERCİHİ: Kendi partinize herhangi bir nedenle oy vermeyecek olsanız aşağıdakilerden hangisine oy verirsiniz?*”
- ✓ **Son tercihler için ise;** araştırmanın s. 18-19'da yer alan;
“*HANGİ PARTİLERE DİRENÇ VAR: Asla oy vermem dediğiniz siyasi parti hangisidir?*”

başlık ve sorularına verilen yanıtlar kullanılarak oluşturulmuştur.

Analizler sırasında kullanılan metodoloji ise (matematiksel – istatistiksel yöntemler) aşağıdaki KUTU 1'de açıklanmaktadır.

KUTU 1: Tercihli Sistem Hesaplama Metodolojisi

Tercihli sistem hesaplamasında sırasıyla ile aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

1. Adım: Anketlerden elde edilen ham verilerde “2. tercihim yok” ya da “2. tercih için fikrim yok” gibi cevaplar, ikinci tercihlere, partilerin ikincil olarak tercih edilmeleri oranında eklenmiştir. Buradaki işlem aslında (literatürde sıklıkla yapılan) birinci tercihlere kararsız oyların partilerin aldıkları oy oranlarına paralel şekilde dağıtılması ile aynı mantığı yansıtmaktadır. Aynı işlemler son tercihler için de yapılmıştır.

2. Adım: Her partinin 1. tercih olarak aldığı oy toplamı ve seçmenlerin ikinci parti tercihleri dikkate alınarak her partinin ikinci tercihlere aldığı oy miktarı belirlenmiştir. Örneğin A partisine 1. tercih olarak 100 oy çıkmış ise ve A partisine 1. tercih olarak oy verenlerin %40'ı B partisine ikinci tercih oy vereceğini söylemiş ise, B partisinin A partisinden aldığı ikinci tercih oy miktarı 40 olmaktadır. B partisinin diğer tüm partilerden bu şekilde aldığı ikinci tercih oylar toplamak suretiyle B partisinin ikinci tercihlere aldığı oy miktarı ve yüzdesi belirlenmektedir. Aynı işlemler son tercihler için de yapılmıştır.

3. Adım:

(a) Birinci tercihler ve sadece ikinci tercihlerin eş anlı olarak birlikte değerlendirilmesi için 1. tercihlere ağırlık olarak 1, ikincil tercihlere ağırlık olarak 0,2 verilmiştir (Bu sayı 1'den az olmak üzere, sıralamayı yansıtmak üzere başka da seçilebilir). Bu durumda bir partinin oy miktarı; 1. tercih oy miktarının 1 değeriyle çarpılması ve sonrasında 2. tercih oy miktarının 0,2 değeriyle çarpılması ve bulunan bu değerlerin toplanması suretiyle elde edilir. Bu durumda oy oranları toplamı %100'ü aşacağından her bir partinin aldığı oy oranı toplam oy oranı %100 olacak şekilde normalize edilir.

(b) Birinci tercihlerin, eş anlı olarak ikinci tercihler ve son tercihlerle birlikte değerlendirilmesi için 1. tercihlere ağırlık olarak 1, ikincil tercihlere ağırlık olarak 0,2, son tercihlere ağırlık olarak -0,2 verilmiştir. Bu durumda bir partinin oy oranı; 1. tercih oy miktarının 1 değeriyle çarpılması, 2. tercih oy miktarının 0,2 değeriyle çarpılması, son tercih oy miktarının ise -0,2 ile çarpılması ve bulunan bu değerlerin toplanması suretiyle elde edilir.

Aşağıda sırasıyla (birinci tercihlerin yanı sıra);

A. "Sistemde sadece ikinci tercihler dikkate alınsaydı"

B. "İkinci ve son tercihler birlikte dikkate alındığında"

yapılan hesaplama ve analiz sonuçları sunulmakta ve yorumlanmaktadır.

A. Yalnızca İkinci Tercihler Dikkate Alınsaydı

Bu kısımda sisteme 1. tercihlerin yanında sadece 2. tercihlerin eklenmesi durumu analiz edilmiştir. Buna göre oluşturulan ve birinci tercihlerinde ilk sütundaki partileri belirtmiş olan seçmenlerin ikinci tercihlerinin yine partiler arasındaki dağılımını veren tablo aşağıda sunulmuştur. Bu tablodaki değerlerin nasıl hesaplandığı **KUTU 1'de** (1. adım) açıklanmıştır.

Tablo 2. İkinci Tercihlerin Partiler Arasında Dağılımı

PARTİ	AK Parti	CHP	İYİ	HDP	MHP	SAADET	DEVA	GELECEK	DİĞER	Toplam
AK Parti	0,0	12,0	9,2	0,4	70,4	3,7	0,9	0,4	3,1	100,0
CHP	6,8	0,0	73,2	11,7	3,4	0,0	1,5	0,4	3,0	100,0
İYİ	7,4	69,4	0,0	6,4	5,2	1,0	6,4	2,2	2,0	100,0
HDP	14,2	66,6	0,0	0,0	0,0	0,0	4,7	0,0	14,5	100,0
MHP	88,4	8,2	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,8	100,0
DEVA	0,0	54,6	36,4	0,0	0,0	9,0	0,0	0,0	0,0	100,0
SAADET	0,0	75,0	25,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
GELECEK	16,5	33,3	33,3	0,0	0,0	16,5	0,0	0,0	0,4	100,0
DİĞER	0,0	0,0	49,7	49,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	100,0

Bu tablodaki değerlerin yorumuna bir örnek olarak; AK Parti satırı ile MHP sütununun kesişimindeki değer, "1. tercihi AK Parti olan seçmenlerin %70,4'ü ikinci tercih olarak MHP'yi seçmektedir." anlamına gelmektedir. Bir başka örnek olarak CHP satırı okunacak olursa 1. tercihi CHP olan seçmenlerin, ikinci tercihlerinde ilk sırayı %73,2 oran ile İYİ parti, ikinci sırayı ise %11,7 oran ile HDP'nin aldığı Tablo 2'den görülmektedir.

KUTU 1'de (2. adım) açıklanan yöntem ile hesaplanan her partinin 2. tercihlerde aldıkları toplam oy oranları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. İkinci Tercihlerde Oy Dağılımı (%)

PARTİ	AK Parti	CHP	İYİ	HDP	MHP	SAADET	DEVA	GELECEK	DİĞER	Toplam
2.Tercihlerde Oy Dağılımı	12,6	24,0	22,9	4,1	28,1	2,0	1,9	0,5	3,9	100,0

Bu tablodaki değerlerin yorumuna örnek olarak; ikinci tercihlerde en çok oyu MHP'nin %28,1 oy oranı ile aldığı söylenebilir. CHP ve İYİ parti sırasıyla ikinci tercihlerin %24 ve %22,9'luk bir kısmını almaktadır. Birinci tercihlerde %38 ile birinci sırada bulunan AK Parti ise ikincil tercihlerde %12,6'lık bir oy almıştır.

Aşağıdaki tabloda seçmenlerin 1. tercihleri bazında ikinci olarak en çok tercih ettikleri partiler eşleştirilerek sunulmuştur.

Tablo 4. En Çok Tercih Edilen İkinci Partiler

1. Tercih	AKP	CHP	İYİ	HDP	MHP	SAADET	DEVA	GELECEK	DİĞER
2. Tercih	MHP	İYİ	CHP	CHP	AKP	CHP	CHP	CHP-İYİ	İYİ-HDP

Tablo 4'ü örnek olarak yorumlamak gerekirse; ilk tercihi AK Parti olan (AK Partiye oy vereceğini söyleyen) seçmenin ikinci tercihinin en çok MHP (tersi de geçerli) ve ilk tercihi CHP olan (CHP'ye oy vereceğini söyleyen) seçmenin ikinci tercihinin en çok İYİ parti (tersi de geçerli) olduğu söylenebilir.

Bu kısımda son ve önemli olarak, Tablo 1'de ele alınan senaryodaki oy oranları (yani 1. tercihler) esas alınarak yapılan yukarıdaki hesaplamalar doğrultusunda, ikinci tercihlerin de 1. tercihlerle eş anlı olarak dikkate alınmasıyla hesaplanan tercihli oylar ile partilerin mevcut sistemde aldıkları oylar arasındaki farklar sunulmuştur. Tablo 5, KUTU 1'de (3. Adım (a)) anlatıldığı şekilde hesaplanmıştır.

Tablo 5. Mevcut Sistem – Tercihli Sistem Karşılaştırması

PARTİ	Mevcut Sistemde Aldığı Oy (%)	Tercihli Sistem Olsaydı Alacağı Oy (%)	Değişim (Tercihli Sistem – Mevcut Sistem)
AK Parti	38	33,8	-4,2
CHP	23	23,2	0,2
İYİ	11,5	13,4	1,9
HDP	11	9,9	-1,2
MHP	9,5	12,6	3,1
DEVA	2,5	2,4	-0,1
SAADET	2	2,0	0,0
GELECEK	1,5	1,3	-0,2
DİĞER	1	1,5	0,5
TOPLAM	100	100	0,0

Tablo 5 incelendiğinde 1. tercihlerle birlikte yalnızca ikinci tercihlerin dikkate alındığı sistemde aşağıdaki çıkarımları yapmak mümkündür:

- ✓ MHP'nin en kazançlı parti (+3,1) olmasına rağmen AK Parti'deki -4,2'lik kayıp ile birlikte CUMHUR ittifakındaki azalış -1,1 olur iken;
- ✓ İYİ Parti'nin +1,9 ile en avantajlı ikinci parti olması ve CHP'deki 0,2 puanlık artışla birlikte MİLLET ittifakı içinde varsayılan diğer partilerdeki (DEVA ve GELECEK) oy düşüşüne rağmen MİLLET ittifakındaki toplam artış +1,8 olmaktadır.
- ✓ Diğer taraftan HDP, -1,2'lik kayıp yaşamaktadır.

Bu şekilde, sadece 2. tercihlerin dikkate alındığı Tercihli Sistem’de avantajlı taraf MİLLET İttifakı olurken; CUMHUR ittifakı ve HDP bu sistemden (benzer oranlarda) olumsuz etkilenmektedir.

B. İkinci ve Son Tercihler Birlikte Dikkate Alındığında

Bu kısımda sisteme 1. tercihlerin yanında hem 2. tercihlerin hem de son tercihlerin eklendiği durum analiz edilmiştir.

Bunun için öncelikle, birinci tercihlerinde ilk sütundaki partileri belirtmiş olan seçmenlerin son tercihlerinin yine partiler arasındaki dağılımını veren tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 6’nın nasıl elde edildiği KUTU 1’de (1. Adım) yer almaktadır.

Tablo 6. Son Tercihlerin Partiler Arasında Dağılımı

PARTİ	AK Parti	CHP	İYİ	HDP	MHP	SAADET	DEVA	GELECEK	DİĞER	Toplam
AK Parti	0,0	44,0	2,6	51,2	1,1	0,0	0,0	0,0	1,1	100,0
CHP	77,9	0,0	0,8	12,6	8,7	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
İYİ	58,3	0,5	0,0	38,9	1,7	0,0	0,0	0,0	0,5	100,0
HDP	68,0	8,2	0,0	0,0	23,0	0,0	0,0	0,0	0,8	100,0
MHP	2,2	17,7	2,2	77,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	100,0
DEVA	60,0	0,0	0,0	26,7	6,7	0,0	0,0	0,0	6,6	100,0
SAADET	66,7	0,0	0,0	0,0	33,3	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
GELECEK	19,9	0,0	0,0	79,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	100,0
DİĞER	45,4	27,2	0,0	18,2	0,0	0,0	0,0	0,0	9,1	100,0

Bu tablodaki değerlerin yorumuna bir örnek olarak; AK Parti satırı ile HDP sütununun kesişimindeki değer “1. tercihi AK Parti olan seçmenlerin %51,2’si son tercih olarak HDP’yi seçmektedir.” anlamına gelmektedir. Benzer şekilde bir diğer örnek olarak, CHP satırından 1. tercihi CHP olan seçmenlerin %77,9’unun son tercihinin AK Parti olduğu anlaşılmaktadır.

KUTU 1’de (2. adım) açıklanan yöntem ile Tablo 7 elde edilmiş ve partilerin son tercih olma durumundaki oy dağılımı sunulmuştur.

Tablo 7. Son Tercihlerde Oy Dağılımı (%)

PARTİ	AK Parti	CHP	İYİ	HDP	MHP	SAADET	DEVA	GELECEK	DİĞER	Toplam
Son tercih olma durumu	35,9	19,7	1,4	36,3	6,0	0,0	0,0	0,0	0,8	100,0

Bu tablodaki değerlerin yorumuna bir örnek olarak; son tercih olma durumunda HDP’nin %36,3’lük oy oranı ile birinci sırada olduğunu görmekteyiz. HDP dışında son tercih olan iki parti %35,9 ile AK Parti ve %19,7 ile CHP’dir.

Aşağıdaki tabloda seçmenlerin 1. tercihleri bazında en fazla tercih etmedikleri (en son olarak tercih ettikleri) partiler eşleştirilerek sunulmuştur.

Tablo 8. En Fazla Tercih Edilmeyen Partiler (Son Tercihler)

1. Tercih	AKP	CHP	İYİ	HDP	MHP	SAADET	DEVA	GELECEK	DİĞER
Son Tercih	HDP	AK Parti	AK Parti	AK Parti	HDP	AK Parti	AK Parti	HDP	AK Parti

Tablodan, 1. tercihi AK Parti, MHP ve GELECEK partisi olan seçmenin son tercihi HDP iken; ilk tercihi CHP, İYİ, HDP, SAADET ve DEVA olan seçmenin ise son tercihlerinin AK Parti olduğu görülmektedir.

Bu kısımda son olarak, Tablo 1’de ele alınan senaryodaki oy oranları (yani 1. tercihler) esas alınarak, ikinci ve son tercihlerin de birinci tercihlerle birlikte dikkate alınmasıyla hesaplanan tercihli oylar ile partilerin mevcut sistemde aldıkları oylar arasındaki farklar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 9, KUTU 1’de (3. Adım (b)) açıklandığı şekliyle hesaplanmıştır.

Tablo 9. İkinci ve Son Tercihler Birlikte Yapılan Hesaplama Mevcut Senaryoya Göre Oy Farkları (PARTİ ve İTTİFAK Bazında)

PARTİ	Mevcut Sistemde Aldığı Oy (%)	Tercihli Sistem Olsaydı Alacağı Oy (%)	Değişim (Tercihli Sistem – Mevcut Sistem)
AK Parti	38	33,3	-4,7
CHP	23	23,9	0,9
İYİ	11,5	15,8	4,3
HDP	11	4,6	-6,4
MHP	9,5	13,9	4,4
DEVA	2,5	2,9	0,4
SAADET	2	2,4	0,4
GELECEK	1,5	1,6	0,1
DİĞER	1	1,6	0,6
TOPLAM	100	100	0,0

İTTİFAK / PARTİ	Mevcut Sistemde Aldığı Oy (%)	Tercihli Sistem Olsaydı Alacağı Oy (%)	Değişim (Tercihli Sistem – Mevcut Sistem)
CUMHUR	47,5	47,2	-0,3
MİLLET	40,5	46,6	6,1
HDP	11	4,6	-6,4
Diğer	1	1,6	0,6
TOPLAM	100	100,0	0,0

İkinci ve son tercihlerin 1. tercihlerle beraber dikkate alındığı sistemde;

- ✓ MHP’nin en kazançlı parti (+4,4) olmasına rağmen AK Parti’deki kayıp (-4,7) nedeniyle CUMHUR ittifakındaki azalış -0,3 olur iken;

- ✓ İYİ Parti'nin +4,3 ile en avantajlı ikinci parti olması ve CHP dâhil MİLLET ittifakı içinde varsayılan diğer partilerdeki artışlar ile MİLLET ittifakındaki toplam artış +6,1 olmaktadır.
- ✓ Diğer taraftan HDP, -6,4'lük kayıp ile sistemdeki en dezavantajlı partidir.

Bu durumda, Tercihli Sistem'de en avantajlı MİLLET İttifakı olmakta; CUMHUR İttifakı, HDP'ye nazaran güç kazanmakta fakat MİLLET'e karşı ise güç kaybetmektedir.

2. Türkiye Milletvekiliği

Çalışmanın bu ikinci kısmında yasama organı ya da Parlamento'nun iki kısma ayrılarak her kısmın farklı seçim sistemi kurallarına göre seçildiği varsayılan bir yapının simülasyonu yapılmıştır.

İkinci meclis veya meclisin ikinci kısmı için yapılacak seçimde her türlü bölgesel daraltmanın tam tersine tüm ülke tek bir seçim bölgesi sayılır ve bu ikinci meclis seçimlerinde seçim barajı uygulanmaz. Bu şekilde mevcut sistemle seçilen vekiller dışında, Türkiye'nin tek bir seçim bölgesi olarak düşünülmesi durumunda seçilecek belirli bir sayıda milletvekilini "Türkiye Milletvekili" olarak adlandırıyoruz. Diğer bir anlatımla, iki meclis ya da meclisin ikinci kısım için seçim sistemi farklı olacaktır. Buna göre birinci meclis (meclisin birinci kısmı) mevcut seçim sistemine göre seçilirken, ikinci meclisteki (meclisin ikinci kısmı) seçim sistemi tek bölge üzerinden ve barajsız uygulanabilir.

Dolayısıyla bu yapının mevcuda oranla temsilde adaleti daha yüksek bir düzeye çıkarması beklenir. Zira öncelikle ikinci meclis yapısında seçim barajının olmaması direkt olarak temsilde adaleti artırmaktadır. Bunun yanı sıra, dar/daraltılmış bölgeler olması durumunda; "bölgesel /etkin baraj etkisi" ortaya çıkar. Etkin baraj etkisi kısaca, bölge sayısı artıkça her bir bölgede milletvekili çıkarmak için gerekli olan (yapay) bölge barajının artarak daha az oy alan partinin olumsuz etkilenmesidir. Tek seçim bölgesi olması durumunda ise seçim çevresi büyüklüğü en yüksek seviyeye ulaşacak, -Türkiye Milletvekilleri için- etkin baraj etkisi ortadan kalkacak; böylece partiler çok bölgeli bir seçime kıyasla (ortalama olarak) aldıkları oy oranlarına daha yakın oranlarda sandalye elde edecekler, bu da temsilde adaletin artmasının ikinci nedeni olacaktır. Öyle ki, seçim sonucunda seçim barajının olmaması ve tek seçim bölgesinin etkisiyle, partilerin aldıkları sandalye oranı ile oy oranları birbirine oldukça yakınlaşacaktır.

Ayrıca, yönetsel olarak temsili en üst düzeye çıkaran bir meclisin yine toplumsal uzlaşmaya katkıda bulunabileceği değerlendirilmektedir. Seçim bölgesinin geniş olmasına ilişkin ilgili yazında temsilde adalet vurgusu haricinde de görüşler mevcuttur.⁸ Ayrıca uygulamada örneğin İsrail ve Hollanda gibi ülkelerde seçim çevresinin büyük olmasının uç ve özel bir durumu olan tek seçim bölgesi uygulaması vardır.

Meclisin bu şekilde oluşturulması için elbette farklı sayılarda bir ayırım düşünülebilir ancak burada mevcut toplam milletvekili (MV) sayısı korunmuş ve 600 MV'nin iki meclise 450 MV +

⁸ Bu tartışmalar yazının kapsamı dışında kalmakla birlikte, tek bölgeyi savunan görüşte öne sürülen argümanların ana hatlarına kısaca değinmek gerekirse; bu milletvekillerinin seçildikleri bölgelerin özel işleri yerine parlamentonun asli işleri olan yasama ve hükümeti denetleme görevlerine odaklanmalarını ve tüm toplumu ilgilendiren konuların önem sırasına göre hareket edebilmelerini sağlaması ile bu sistemle daha fazla toplumsal fayda elde edilebileceği savunulmaktadır. Ayrıca bkz. *Kalaycıoğlu, E., M. Sertel (1995). Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Yöntemi Tasarımına Doğru, TÜSİAD, İstanbul.*

150 MV şeklinde dağıtılması durumu simüle edilmiştir. Burada 450 milletvekili mevcut parlamento durumunu, 150 milletvekili ise Türkiye Milletvekiliğini yansıtmaktadır.

Analiz sırasında kullanılan metodoloji aşağıdaki **KUTU 2’de** açıklanmaktadır.

KUTU 2: İki Kısımlı Parlamentoda Milletvekili Hesaplama Metodolojisi İçin İzlenen Adımlar

1. Adım: Öncelikle 600 MV iki gruba ayrılmış; 450 MV’nin mevcut sistem ile seçilmesi öngörülmüş fakat geri kalan 150 MV’nin ise partilerin / ittifakların seçim barajına maruz kalmadığı ve Türkiye’nin tek bir seçim bölgesi olarak kabul edildiği yapıda seçildiği varsayılmıştır.

2. Adım: 450 MV için Türkiye mevcut seçim sistemi kanununa göre bölgelere ayrılmıştır. Bu durumda mevcut yapıdaki 87 bölge yerine toplam 85 bölge oluşmaktadır. İstanbul 3, Ankara 2 ve İzmir 2 ve diğer iller tek bir seçim bölgesi oluşturmaktadır. Bu durumda İstanbul, Ankara ve İzmir sırasıyla bu 450 MV’nin 69, 26 ve 20’sini çıkaracaktır. İkinci Meclis seçimi için Türkiye tek bir bölge olarak kabul edildiği için herhangi bir bölgelendirme işlemi yapılmamıştır.

3. Adım: Son olarak, 1. ve 2. adımda izlenen varsayımlar ile meclisin her iki kısmında da d’Hondt sandalye dağıtım mekanizması uygulanarak partilerin aldıkları MV sayıları hesaplanmıştır.

KUTU 2’de özetlenen metodoloji ve Tablo 1’de sunulan oy ve ittifak senaryoları kullanılarak 600 milletvekilinden 450’sinin mevcut koşulların değişmediği durumda seçtikleri; bunun yanında “Türkiye Milletvekili” olarak adlandırılan 150 milletvekilinin ise barajsız ve Türkiye’nin tek seçim bölgesi olarak alınması durumunda seçilerek ikinci bir meclis oluşturduğu veya meclis mevcuduna eklendiği varsayımı yapılmıştır.⁹

Yapılan simülasyonlara ikili parlamento yapısı ile mevcut durumda oluşacak dağılımın karşılaştırılması ise Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. İki Parlamento Yapısı ve Mevcut Sistem Karşılaştırması

PARTİ	150 MV (Türkiye Milletvekiliği)		450 MV		150 + 450 MV (İkili Parlamento)		600 MV (Mevcut Sistem)	
	MV Sayısı	MV Oranı	MV Sayısı	MV Oranı	MV Sayısı	MV Oranı	MV Sayısı	MV Oranı
AK PARTİ	58	38,7%	206	45,8%	264	44,0%	265	44,2%
CHP	36	24,0%	126	28,0%	162	27,0%	163	27,2%
İYİ	17	11,3%	49	10,9%	66	11,0%	66	11,0%
HDP	16	10,7%	47	10,4%	63	10,5%	68	11,3%
MHP	14	9,3%	22	4,9%	36	6,0%	35	5,8%
DEVA	3	2,0%	0	0,0%	3	0,5%	3	0,5%
SAADET	3	2,0%	0	0,0%	3	0,5%	0	0,0%
GELECEK	2	1,3%	0	0,0%	2	0,3%	0	0,0%
DİĞER*	1	0,7%	0	0,0%	1	0,2%	0	0,0%
TOPLAM	150	100,0%	450	100,0%	600	100,0%	600	100,0%

⁹ İkinci bir meclis Türkiye’de 1961-1980’de Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olarak uygulanmış ve günümüzde ABD ve Birleşik Krallık gibi örnekleri bulunan bir yapıdır.

İTTİFAK / PARTİ	150 MV (Türkiye Milletvekiliği)		450 MV		150 + 450 MV (İkili Parlamento)		600 MV (Mevcut Sistem)	
	MV Sayısı	MV Oranı	MV Sayısı	MV Oranı	MV Sayısı	MV Oranı	MV Sayısı	MV Oranı
CUMHUR	72	48,0%	228	50,7%	300	50,0%	300	50,0%
MİLLET	61	40,7%	175	38,9%	236	39,3%	232	38,7%
HDP	16	10,6%	47	10,4%	63	10,5%	68	11,3%
Diğer	1	0,7%	0	0,0%	1	0,2%	0	0%
TOPLAM	150	100,0%	450	100,0%	600	100,0%	600	100,0%

Öncelikle Tablo 10 ve partilerin analizde kullanılan oy oranlarının verildiği Tablo 1'in karşılaştırılmasından; barajsız ve tüm ülkenin tek bölge olarak kabul edildiği sistemde seçilen 150 MV'nin neredeyse partilerin aldıkları oy oranında dağıldığı, bu şekilde "oy ve sandalye oranları arasındaki farkın az olması" anlamında temsilde adaletin en yüksek düzeyde sağlandığı görülmektedir. Bir başka ifadeyle barajsız ve tek bir seçim bölgesi, d'Hondt uygulamasının temsilde adalet üzerindeki olumsuz etkilerini neredeyse sıfırlamıştır.

Diğer taraftan bu sistemde dikkat çeken bir diğer sonuç; 150 + 450 MV'nden oluşan ikili parlamento yapısının mevcut sisteme oranla daha fazla partinin milletvekili çıkarmasına izin vererek, "temsil edilen parti sayısının çokluğu" anlamında da temsilde adaleti artırmıştır. Nitekim Türkiye Milletvekiliği yapısında mevcut yapıya göre SAADET, GELECEK ve DİĞER partiler de milletvekili çıkarabilmişlerdir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Seçim sistemi tasarımının tartışıldığı bu günlerde bu konuda yapılacak sayısal analizlerin faydalı olabileceği düşünüşüyle gerçekleştirilen bu çalışmanın temel hareket noktası; mevcut seçim sisteminin bazı parametrelerinin değiştirilmesine yönelik yapılan tartışmaların, Türkiye için tasarlanabilecek alternatif seçim sistemlerinin değerlendirilmesi ile yeni bir seçim sistemi hedefi doğrultusunda genişletilmesidir.

Bu doğrultuda çalışmada, “Tercihli Oy Sistemi (Birden fazla sıralı tercihe ve/veya son tercihe oy pusulasında yer verme)” ve “Türkiye Milletvekiliği olması durumu (İki meclisli bir yapıda iki farklı seçim sistemi)” olmak üzere iki alternatif sistemin analizi yapılmıştır.

Yapılan analizlerde elde edilen sonuçlar ve değerlendirmeler şu şekilde özetlenebilir:

Tercihli oy sistemin uygulanması halinde, her partide bir seçmen kitlesinin birinci tercihinde olmanın (mevcut sistemde onlar tarafından seçilmenin) yanı sıra “diğer seçmenlerin de ikinci tercih sırasında olmak” veya en azından “sonuncu tercih sıralarında olmamak” şeklinde bir motivasyon yaratması mümkündür. Yapılan çalışmada bu sistemle birincil tercihlerde yer alınamıyorsa bile ikincil tercihlerde olmanın önemi ve mümkünse son tercih edilen parti olmamanın ne kadar önemli olduğu sayısal olarak gösterilmiştir. Örneğin MHP en çok tercih edilen ikinci parti olmakla bu durumun oy bakımından avantajını görürken, HDP’de en son tercih edilen parti anlamında başta olduğu için bu durumun oy anlamında dezavantajını görmektedir. Bu nedenle bu sistem -uygulama zorlukları bir yana bırakılırsa- toplumda ve siyasette uzlaşma ve yumuşamayı beraberinde getirebilecek alternatif bir seçim sistemi olarak önerilebilir.

İki meclisli bir yapıda iki farklı seçim sisteminin ise beklenildiği üzere, Türkiye Milletvekiliği olarak adlandırılan yapıdaki (barajsız ve tek bölgesi) seçimde temsilde adaleti hem “oy ve sandalye oranları arasındaki farkın az olması” hem de “temsil edilen parti sayısının çokluğu” anlamında artırdığı gösterilmiştir. Bir başka ifadeyle barajsız ve tek bir seçim bölgesi, d’Hondt uygulamasının temsilde adalet üzerindeki olumsuz etkilerini yok denecek kadar az seviyeye düşürmüştür. Mevcut ittifaklı seçim sisteminde barajın etkisinin azaldığı böylece hâlihazırdaki sistemin belli ölçüde temsilde adaleti zaten artırdığı göz önüne alınırsa bu katkının önemi daha fazla anlaşılır. Ayrıca, yönetsel olarak temsili en üst düzeye çıkararak bir meclisin yine toplumsal ve siyasal uzlaşmaya katkıda bulunabileceği değerlendirilmektedir.